

درس اول: دانش‌های ادبی (تشبیه، استعاره و...)

هرگاه بخواهیم منظور خود را زیباتر و دلنشین‌تر بیان کنیم از ادبیات بهره می‌گیریم. به همین دلیل است که ادبیات را «زبان هنری» یا «زبان برتر» می‌نامند. شاعران و نویسندگان برای ایجاد زیبایی و جذابیت در زبان هنری از آرایه‌های ادبی استفاده می‌کنند. در این‌جا برخی از آرایه‌های ادبی را که تاکنون خوانده‌اید، مرور می‌کنیم.

تشبیه

«تشبیه» مانند کردن چیزی به چیز دیگر است که به دلیل داشتن ویژگی یا ویژگی‌هایی با هم مشترک باشند. هر تشبیه چهار رکن دارد که عبارت‌اند از:

الف مشبّه (طرف اول تشبیه): واژه‌ای که آن را به واژه‌ای دیگر مانند می‌کنیم.

ب مشبّه‌به (طرف دوم تشبیه): واژه‌ای که واژه‌ای دیگر را به آن مانند می‌کنیم.

ج وجه شبه و مشبّه‌به، طرفین تشبیه‌اند و مهم‌ترین ارکان تشبیه محسوب می‌شوند و هیچ‌گاه حذف نمی‌شوند.

د وجه شبه: ویژگی یا صفت مشترک بین مشبه و مشبه‌به است.

ت ادات تشبیه: واژه یا واژه‌هایی هستند که نقش وسیله را در تشبیه دارند و پیوند شباهت را برقرار می‌کند و انواع گوناگونی دارند (مثل، مانند، به‌سان، همانند، همچون، چون، نظیر و ...).

مثال مردان خدا چون خورشید می‌درخشند.
مشبه   ادرات   مشبه‌به   وجه شبه
تشبیه

ج «چون و چو» اگر در معنای «مثل و مانند» به کار بروند، «ادات تشبیه» (و حروف اضافه) هستند، در غیر این صورت ادات تشبیه محسوب نمی‌شوند. «چون و چو» اگر در معنای «اگر»، «وقتی که» و «زیرا» به کار بروند حرف ربط هستند.

مثال ۱ سعدیا چون تو کجا نادره‌گفتاری هست؟
مانند (ادات تشبیه)

مثال ۲ چو باز آمدم کشور آسوده دیدم.
وقتی که (حرف ربط)

اضافه تشبیهی: هرگاه بین مضاف و مضاف‌الیه (ترکیب اضافی)، رابطه تشبیه باشد به آن اضافه تشبیهی می‌گویند. در این نوع ترکیب، اغلب مضاف‌الیه، مشبه است و مضاف هم مشبه‌به است و ادات تشبیه و وجه شبه حذف می‌شود.

مثال قافله عمر ← عمر: مشبه (مضاف‌الیه)، قافله: مشبه‌به (مضاف)

استعاره

استعاره در لغت به معنی «عاریت گرفتن و عاریت خواستن» است، اما در اصطلاح ادبی، نوعی تشبیه بوده که در آن یکی از طرفین تشبیه (مشبه یا مشبه‌به) را ذکر می‌کنیم و طرف دیگر را حذف می‌کنیم.

از آن جهت که در استعاره یکی از طرفین تشبیه ذکر می‌شود، پدیدآورنده آن، خواننده را به تلاش ذهنی بیشتری وامی‌دارد؛ بنابراین استعاره از تشبیه رساتر، زیباتر و خیال‌انگیزتر است.

استعاره را به دو دسته تقسیم می‌کنند: **۱** استعاره مکنیه **۲** استعاره مصرّحه (در سال بعد به طور مفصل با استعاره آشنا خواهید شد).

به این توضیح توجه کنید:

اگر بگوییم «علی در شجاعت مانند شیر است»، تشبیه به کار برده‌ایم و تمام ارکان تشبیه را نیز ذکر کرده‌ایم، حتی اگر فقط طرفین تشبیه را بیاوریم، یعنی بگوییم «علی شیر است»، باز هم تشبیه به کار برده‌ایم، اما اگر بگوییم «شیر آمد» و منظورمان از شیر «علی» باشد، استعاره به کار برده‌ایم و در این صورت «شیر» استعاره از «علی» است؛ چراکه مشبّه (علی) را حذف کرده و مشبّه‌به (شیر) را ذکر کرده‌ایم.

مثال ۱ عقل، حیران شود از خوشه زین عنب فهم، عاجز شود از حقه یاقوت انار

در مثال بالا «عقل» در اصل به انسانی تشبیه شده که حیران می‌شود. «عقل» مشبّه است و «انسان» مشبّه‌به محذوف؛ بنابراین «عقل» استعاره است. همین‌طور «فهم»، در اصل به انسانی تشبیه شده که عاجز می‌شود. «فهم» مشبّه است و «انسان» مشبّه‌به محذوف است.

تمام آرایه‌های تشخیص یا شخصیت‌بخشی، استعاره دارند؛ چراکه در تشخیص به موجودی غیر از انسان ویژگی و شخصیت انسانی داده می‌شود و این کار از طریق تشبیه صورت می‌گیرد، اما چون مشبّه‌به حذف می‌شود، تشبیه نیست و استعاره است.

مثال ۲ ای آفتاب خوبان می‌جوشد اندرونم یک ساعت بگنجان در سایه عنایت

در مثال بالا، «آفتاب خوبان» مشبّه‌به است که ذکر شده اما «معشوق» که مشبّه است، حذف شده است.

اضافه استعاری

هرگاه در یک ترکیب اضافی، مضاف در معنای غیرحقیقی خود به کار برود و مضاف‌الیه، مشبّه واقع بشود، به آن ترکیب، اضافه استعاری می‌گویند.

مثال دست روزگار مرا از دامن مادر جدا کرد.

«دست روزگار» اضافه استعاری است؛ چون «دست» در معنای غیرحقیقی خود یعنی «حوادث» به کار رفته و «روزگار» هم «مشبّه» واقع شده است (در اصل روزگار به یک انسان تشبیه شده است).

مجاز

هرگاه واژه یا واژه‌هایی در معنایی غیر از معنای حقیقی خود به کار بروند، مجاز هستند (مجاز، توضیح مفصل و کاملی دارد که با آن نیز در سال آینده آشنا خواهید شد).

مثال ۱ تمام شهر به استقبال او رفتند.

«شهر» مجاز از «مردم شهر» است.

مثال ۲ پیش دیوار آن‌چه گویی هوش دار تا نباشد در پس دیوار، گوش

«گوش» مجاز از «انسان» است.

مثال ۳ دشمنان کوردل، اما در دلش خورشید ایمان را نمی‌دیدند.

«دل» مجاز از «وجود» است.

جان‌بخشی (تشخیص)

هرگاه ویژگی‌ها و اعمال و رفتار انسان را به غیرانسان نسبت بدهیم، از آرایه جان‌بخشی استفاده کرده‌ایم؛ این آرایه، نام‌های دیگری نیز دارد؛ مانند تشخیص، شخصیت‌بخشی، انسان‌نگاری، شیوه انسان‌نمایی پدیده‌ها، آدم‌نمایی. در حکایت‌های قدیمی، نمونه‌های فراوانی از این آرایه به چشم می‌خورد که یکی از بهترین آن‌ها کتاب «کلیله و دمنه» است.

مثال ۱ شب، نرم‌نرم پای ز جنگل برون نهاد آهسته، دشت و بیشه نقابی بر او کشید

در این بیت «پای نهادن شب» و «نقاب کشیدن دشت و بیشه» تشخیص دارند؛ چرا که به شب، دشت و بیشه شخصیت انسانی داده شده است.

مثال ۲ سیر یک روز طعنه زد به پیاز که تو مسکین چه‌قدر بدبویی!

در این بیت، طعنه‌زدن ویژگی انسان است که پروین اعتصامی آن را به سیر نسبت داده است. حتی مسکین بودن ویژگی انسان است که آن را به پیاز نسبت داده است.

☆ ☆ ☆ الف هرگاه بعد از حرف ندای «ای» واژه‌ای بیاید که غیرانسان باشد، آرایهٔ تشخیص دارد. مثال:

ای صبا، امشبم مدد فرمای که سحرگه شکفتنم هوس است

در این بیت، «صبا» تشخیص دارد؛ زیرا صبا با این که غیرانسان است اما مثل انسانی مخاطب قرار گرفته است و با آن صحبت می‌شود.

ب گاهی آرایهٔ جان‌بخشی به شکل یک ترکیب اضافی به کار می‌رود. مثال:

تا به گریبان نرسد دست مرگ دست به دامن، نکنیمت رها

در این بیت «دست مرگ» آرایهٔ جان‌بخشی دارد، چون دست که ویژگی انسان است به مرگ نسبت داده شده است.

مراعات نظیر (تناسب)

نوعی آرایهٔ ادبی است که در آن واژه‌ها از نظر نوع، جنس، مکان، زمان، حالت، اندازه، همراهی و ... با یکدیگر تناسب داشته باشند. مراعات نظیر یا تناسب هم در شعر و هم در نثر به کار می‌رود. این آرایه به دلیل تنوعی که در بیان ایجاد می‌کند و ارتباط‌های ذهنی و خلاقانه‌ای که در ذهن مخاطب به وجود می‌آورد، سبب افزایش زیبایی و موسیقی معنوی در شعر و نثر می‌شود.

مثال ۱ بسی تیر و دی‌ماه و اردیبهشت برآید که ما خاک باشیم و خشت

در این بیت واژه‌های تیر، دی و اردیبهشت با واژهٔ ماه تناسب دارند.

مثال ۲ ز خاک من اگر گندم برآید از آن گر نان پزی مستی فزاید

در این بیت واژه‌های خاک و گندم با هم و نان با یکدیگر در ارتباط هستند.

☆ ☆ ☆ دو واژه هم می‌توانند آرایهٔ مراعات نظیر بسازند.

مثال ۳ خداوند کیوان و گردان سپهر فرورزندهٔ ماه و ناهید و مهر

در این بیت واژه‌های کیوان، ماه، ناهید و مهر با واژهٔ سپهر تناسب دارند.

مثال ۴ مزرع سبز فلک دیدم و داس مه نو یادم از کشتهٔ خویش آمد و هنگام درو

در این بیت واژه‌های «مزرع سبز، داس، کشته و درو» به دلیل ارتباط با یکدیگر آرایهٔ مراعات نظیر دارند. با کمی دقت درمی‌یابیم واژه‌های فلک (آسمان) و مه (ماه) هم با یکدیگر در ارتباط هستند و تناسب دارند.

نغمهٔ حروف (واج‌آرایی)

یکی از عناصر زیبایی سخن، کاربرد تکرار در کلام است. آهنگ حاصل از این تکرار، گوش را می‌نوازد و بر موسیقی متن و تأثیر آن می‌افزاید. تکرار انواع مختلفی دارد که عبارت‌اند از: تکرار واژه، واج‌آرایی یا نغمهٔ حروف، طرد، عکس و ...

واج‌آرایی، تکرار صامت یا مصوت (حرف یا صدا) در کلام است که باعث افزایش موسیقی کلام می‌شود. بهره‌گیری از تکرار صامت‌ها یا مصوت‌ها، کلام را دلنشین‌تر می‌سازد و سبب روشنی و رسایی سخن می‌شود.

الف واج‌آرایی صامت‌ها (حروف)

مثال خیزید و خز آرید که هنگام خزان است باد خنک از جانب خوارزم وزان است

تکرار صامت‌های «خ» و «ز» در این بیت، موسیقی زیبایی ایجاد کرده است.

ب واج‌آرایی مصوت‌ها (صداها)

مثال روز وصل دوستداران یاد باد یاد باد آن روزگاران یاد باد

تکرار مصوت بلند «ا» در این بیت، موسیقی گوش‌نوازی ایجاد کرده است.

☆ ☆ ☆ در زبان فارسی ۲۹ واج وجود دارد که ۲۳ تایی آن‌ها صامت (بی‌صدا) و ۶ تایی آن‌ها مصوت (صدادار) است.

۱ صامت‌ها: پ، ت، س و ...

۲ مصوت‌ها: مصوت‌های کوتاه «تِ» و مصوت‌های بلند «ا، و، ی»

جناس

به این واژه‌ها دقت کنید: «چمن، من»، «سبا، صبا»، «مُلک، بِلک»

در این واژه‌ها، واج‌های مشترکی دیده می‌شود که از یک جنس هستند. به این گونه واژه‌ها که شعر و نثر را زیباتر و خوش‌آهنگ‌تر می‌کنند، «جناس» می‌گویند.

انواع جناس

جناس انواع گوناگونی دارد که در این درس به مهم‌ترین و پرکاربردترین آن‌ها اشاره می‌کنیم.

۱ جناس ناقص، که خود بر سه نوع است.

الف جناس ناقص اختلافی: دو واژه در حرف اول، وسط یا آخر اختلاف دارند.

مثال ۱ ساز و باز (اختلاف در حرف اول) / دادار و دیدار (اختلاف در حرف وسط) / باد و بار (اختلاف در حرف آخر)

مثال ۲ «دایره بنمای به انگشت دست تا به تو بخشیده شود هر چه هست»

«دست و هست» اختلاف در حرف اول

ب جناس ناقص حرکتی: دو یا چند واژه در صامت‌ها یکسان‌اند و اختلاف آن‌ها در مصوت‌های کوتاه است.

مثال ۱ «بَل و بَل»، «مهر و مُهر»، «بَلال و بِلال»

مثال ۲ «مکن تا توانی دل خلق، ریش و گر می‌گنی، می‌گنی بیخ خویش»

«می‌گنی و می‌گنی» اختلاف در مصوت کوتاه «تِ» و «ت»

ب جناس ناقص افزایشی: دو یا چند واژه در تمام حروف مشترک‌اند، اما یکی از واژه‌ها یک حرف بیشتر دارد.

مثال ۱ «مهر و مُهره»، «هان و نهان»، «آسیا و آسیاب»

مثال ۲ «جان بی جمال جانان میل جهان ندارد هر کس که این ندارد حقا که آن ندارد»

«جان و آن»، «جان و جهان»

۲ جناس تام، دو واژه در تمام صامت‌ها و مصوت‌ها یکسان‌اند ولی در معنی اختلاف دارند.

مثال ۱ باز (گشوده)، باز (پرنده شکاری) / خویش (فامیل)، خویش (خود، ضمیر مشترک)

مثال ۲ «بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر دیدی که چگونه گور بهرام گرفت؟»

گور (گورخر)، گور (قبر)

☆ ☆ ☆ جناس هم در شعر و هم در نثر به کار می‌رود. (سجع فقط مخصوص نثر است.)

کنایه

هرگاه بخواهیم درباره مطلبی، غیرمستقیم صحبت کنیم و درباره امری، پوشیده سخن بگوییم، از کنایه بهره می‌گیریم. «کنایه» سخنی است که دو مفهوم دور و نزدیک دارد و مقصود گوینده، معنای دور آن است. آن چیزی که در گفتارهای عامیانه از آن با عنوان «طعنه»، «نیش‌زدن» یا «زخم‌زبان‌زدن» یاد می‌کنند نیز کنایه محسوب می‌شود. کنایه در واقع دریافت مفهوم از راه استدلال است.

مثال ۱ «نیابد بدو نیز، اندیشه راه که او برتر از نام و از جایگاه»

در مصراع اول، شاعر با بیانی غیرمستقیم مقصود خود را آورده است: «اندیشه راه نیابد»: کنایه از این‌که فکر و عقل نمی‌تواند درک کند.

مثال ۲) «از مکافات عمل غافل مشو گندم از گندم بروید جو ز جو»

به نظر شما مقصود شاعر از بیان مصراع دوم بیت قبل چیست؟

منظور شاعر این است که نتیجه عمل هر کس به خودش بازمی‌گردد. اگر خوبی کند خوبی می‌بیند و اگر بدی کند بدی می‌بیند. این بیت یک ضرب‌المثل است. در برخی از کنایه‌ها، نمونه‌ای مطرح می‌شود تا ذهن شنونده یا خواننده آن نمونه را گسترش بدهد و به مفهوم و منظور کلی پی ببرد. وقتی می‌گوییم که منظور و مفهوم این ضرب‌المثل چیست، در واقع می‌پرسیم کنایه از چیست؟ بنابراین تمام ضرب‌المثل‌ها کنایه‌اند. (ضرب‌المثل به معنی مثل زدن یا مثال زدن است.)

☆ ☆ ☆ تمام «مفهوم‌ها» و «منظور‌ها» و «ضرب‌المثل‌ها» آرایه کنایه دارند.

تشبیه کنایی

کنایه‌ای که در قالب تشبیه به کار برود «تشبیه کنایی» است. در واقع هرگاه تشبیه در یک جمله به کار برود و کنایه هم داشته باشد به آن «تشبیه کنایی» می‌گوییم.

مثال ۱) چهره پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مثل ماه شب چهارده بود.

منظور از «ماه شب چهارده» ماه کامل یا بدر است. بنابراین مثل ماه شب چهارده، یعنی بسیار زیبا و نورانی. از طرفی چهره پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ به ماه تشبیه شده است: یعنی چهره پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مانند ماه شب چهارده زیبا و نورانی است.

مثال ۲) این چه جور نقاشی است؟ نقاشی تو مثل آش شله‌قلمکار است.

«آش شله‌قلمکار» کنایه از هر چیز بی‌نظم و درهم است. (چون در آش شله‌قلمکار چیزهای زیادی مثل سبزی، گوشت و انواع و اقسام حبوبات به کار می‌رود و همه آن‌ها را با یکدیگر مخلوط می‌کنند و شکل بی‌نظمی پیدا می‌کند، به آن آش شله‌قلمکار می‌گویند.) از طرفی، نقاشی به آش شله‌قلمکار تشبیه شده است: یعنی نقاشی تو مانند آش شله‌قلمکار بی‌نظم و درهم است.

تمرین‌های تکوینی دانش‌های ادبی (تشبیه، استعاره و ...)

الف) در جای خالی واژه‌های مناسب بنویسید.

۱- در بیت زیر تکرار صامت‌های «.....» نغمه حروف (واج آرایه) ایجاد کرده است.

ملکا ذکر تو گویم که تو پاکتی و خدایی نروم جز به همان ره که توام راه نمایی

۲- در بیت زیر واژه‌های «.....» آرایه مراعات نظیر دارند.

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد

۳- «میان بستن» در بیت زیر کنایه از ..... است.

ستودن نداند کس او را چو هست میان بندگی را ببايدت بست

۴- در بیت زیر آرایه‌های ..... و ..... به کار رفته است.

توانا بُود هر که دانا بُود ز دانش دل پیر بُرنا بُود

۵- واژه‌های «رخ زیبای تو» و «آوای تو» در بیت زیر کنایه از ..... است.

دیده‌ای نیست نبیند رخ زیبای تو را نیست گوشی که همی نشنود آوای تو را

۶- آرایه جناس در بین واژه‌های «نهار و بهار» در بیت زیر از نوع ..... است.

بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار خوش بُود دامن صحرا و تماشای بهار

۷- در بیت زیر جمله ..... آرایه تشخیص و ترکیب ..... اضافه تشبیهی است.

خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار؟

عبارت صحیح را با و عبارت غلط را با مشخص کنید.

۱- منظورها، مفهوما و ضرب‌المثل‌ها، همگی آرایه کنایه دارند.

۲- در بیت زیر آرایه جناس وجود دارد.

عقل حیران شود از خوشه زَرین عنب فهم، عاجز شود از حَقّه یاقوت انار

۳- عبارت زیر «تشبیه کنایی» است.

این چه مشقی است که نوشته‌ای؟ مشق تو مثل آش شله‌قلمکار است.

۴- «حَقّه یاقوت انار» اضافه تشبیهی است.

۵- هرگاه بخواهیم دربارهٔ مطلبی به طور مستقیم صحبت کنیم از کنایه بهره می‌گیریم.

۶- در بیت زیر آرایه‌های تضاد و تناسب به کار رفته است.

پاک و بی‌عیب خدایی که به تقدیر عزیز ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار

۷- واژه‌های «آسیا و آسیاب» می‌توانند جناس ناقص اختلافی بسازند.

در ابیات زیر آرایه‌های ادبی را بیابید.

۱- تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او همه گویند و یکی گفته نیاید ز هزار

۲- که تواند که دهد میوهٔ الوان از چوب؟ یا که داند که برآرد گلِ صدبرگ از خار؟

۳- بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار خوش بُوَد دامن صحرا و تماشای بهار

۴- نیابد بدو نیز، اندیشه راه که او برتر از نام و از جایگاه

۵- ستودن نداند کس او را چو هست میان بندگی را ببايدت بست

۶- به بینندگان، آفریننده را نبینی، مَرَنجان دو بیننده را

۷- خداوند کیوان و گردان سپهر فروزندهٔ ماه و ناهید و مهر

پرسش‌های چهارگزینه‌ای دانش‌های ادبی (تشبیه، استعاره و ...)

۱- توضیح آرایهٔ ادبی «شخصیت‌بخشی» مربوط به کدام گزینه صحیح نیست؟

۱) اگر شادی است ما را گر غم از ماست

۲) همه شب در این امیدم که نسیم صبحگاهی

۳) گرم شو از مهر و ز کین سرد باش

۴) سیر یک روز طعنه زد به پیاز

۲- در بیت زیر چند تشبیه به چشم می‌خورد؟

«نور تویی، سور تویی، دولت منصور تویی»

۱) یک تشبیه

۲) دو تشبیه

۳) سه تشبیه

۴) چهار تشبیه

مرغ که طور تویی، خسته به منقار مرا»

۳- کدام گزینه بر مفهوم کنایی «اختیار کار به دست کسی دادن» دلالت می‌کند؟

۱) تو را آتش عشق اگر پر بسوخت

۲) هر که دل، پیش دلبری دارد

۳) دلا معاش چنان کن که گر بلغزد پای

۴) جز آستان توام در جهان پناهی نیست

مرا بین که از پای تا سر بسوخت

ریش در دست دیگری دارد

فرشته‌ات به دو دست دعا نگه دارد

سر مرا به جز این در حواله‌گاهی نیست

۴- همهٔ گزینه‌ها «تشبیه کنایی» دارند، به جز:

- (۱) مثل آب خوردن تمام امتحانات ترم را سپری کردم.
 (۲) مثل لشکر شکست‌خورده از مسابقات فوتبال برگشتیم.
 (۳) برادرم مثل دانشمندان چیزهای بسیار زیادی می‌داند.
 (۴) پیشخدمت مثل فرقه دورمان می‌چرخید و خدمت می‌کرد.

۵- در کدام بیت تمام آرایه‌های «تشخیص، کنایه، مراعات نظیر و تشبیه» به کار رفته است؟

- (۱) زاله بر لاله فرو می‌چکد از دامن ابر
 خیز و با لاله‌رخی ساحت گلزار بیوی
 (۲) صورت حال مرا سرو چمن می‌داند
 که کشیدن نتوان پای به‌گل‌رفته فروی
 (۳) یا به تیغ کج او گردن تسلیم بنه
 یا ز خاک در او پای بکش دست بشوی
 (۴) تا نیفکنده سرت کوزه‌گر دهر به خاک
 رخت در پای خم انداز و می افکن به سبوی

۶- در هیچ گزینه‌ای آرایهٔ مراعات نظیر یافت نمی‌شود، به جز:

- (۱) من به یک پایه بمانم صد سال
 مرگ با هستی من توأم نیست
 (۲) دوست دارم اگر لطف کنی ور نکنی
 به دو چشم تو که چشم از تو به انعام نیست
 (۳) تو آن‌گه شوی پیش مردم عزیز
 که مر خویشتن را نگیری به چیز
 (۴) نه تیر رفته به کمان بازآید
 نه روزگار جوانی که رفت بازآید

۷- نوع جناس در کدام گزینه‌ها با سایر گزینه‌ها متفاوت است؟

- (۱) تار زلفت را جدا مَساطه‌گر از شانه کرد
 دست آن مَساطه را باید جدا از شانه کرد
 (۲) خاک زمین جز به هنر پاک نیست
 وین هنر امروز در این خاک نیست
 (۳) میر مطیع از سر طوعی که بود
 جای بدل کرد به نوعی که بود
 (۴) موی تراشی که سرش می‌سترد
 موی به مویش به غمی می‌سپرد

۸- تمامی آرایه‌های ادبی ذکرشده در مقابل بیت‌ها درست است، به جز:

- (۱) خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند
 آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار (تشبیه)
 (۲) آفرینش همه تنبیه خداوند دل است
 دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار (تشخیص)
 (۳) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش
 حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار (تضاد)
 (۴) سعدیا راست‌روان گوی سعادت بردند
 راستی کن که به منزل نرسد کج‌رفتار (کنایه)

۹- در هیچ گزینهٔ دیگری آرایهٔ تلمیح دیده نمی‌شود، به جز:

- (۱) به بینندگان، آفریننده را
 نبینی، مَرَنجان دو بیننده را
 (۲) به نام خداوند جان و خرد
 کزین برتر اندیشه برنگذرد
 (۳) ستودن نداند کس او را چو هست
 میان بندگی را بیایدت بست
 (۴) توانا بُود هر که دانا بُود
 ز دانش دل پیر، برنا بُود

۱۰- در کدام گزینه آرایه‌های «تضاد، جناس و نغمهٔ حروف» به کار رفته است؟

- (۱) آفرینش همه تنبیه خداوند دل است
 دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار
 (۲) تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او
 همه گویند و یکی گفته نیاید ز هزار
 (۳) بامدادی که تفاوت نکند لیل و نهار
 خوش بُود دامن صحرا و تماشای بهار
 (۴) کوه و دریا و درختان همه در تسبیح‌اند
 نه همه مستمعی فهم کند این اسرار

۱۱- کدام گزینه درباره تشبیه به کاررفته در بیت زیر نادرست است؟

«بگذار تا بگیریم چون ابر در بهاران
کز سنگ ناله خیزد روز وداع یاران»

(۱) مشبّه: سنگ (۲) ابر: مشبّه‌به (۳) گریستن: وجه‌شبهه (۴) چون: ادات تشبیه

۱۲- در کدام یک از گزینه‌های زیر آرایه‌های «تشبیه، تکرار، کنایه و جناس» به کار رفته است؟

(۱) خبثت هست که مرغان سحر می‌گویند
آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار؟
(۲) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش؟
حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار
(۳) که تواند که دهد میوه الوان از چوب؟
یا که داند که برآرد گل صبرگ از خار؟
(۴) این همه نقش عجب بر در و دیوار وجود
هر که فکرت نکند، نقش بُود بر دیوار

۱۳- کدام گزینه از داشتن آرایه «جناس» بی‌بهره است؟

(۱) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش
حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار
(۲) آفرینش همه تنبیه خداوند دل است
دل ندارد که ندارد به خداوند اقرار
(۳) عقل حیران شود از خوشه زربین عنب
فهم، عاجز شود از حقه یاقوت انار
(۴) سعدیا راست‌روان گوی سعادت بردند
راستی کن که به منزل نرسد کج‌رفتار

۱۴- در بیت زیر تکرار چه واج‌هایی «نغمه حروف» ایجاد کرده است؟

«نه من ز بی‌عملی در جهان ملولم و بس
ملاّت علما هم ز علم بی‌عمل است»

(۱) ع، ل، م (۲) ع، و، س
(۳) ل، ن، ز (۴) م، ی، ب

۱۵- در تمام گزینه‌ها «واج‌آرایی» یافت می‌شود، به جز:

(۱) شود چون بید، لرزان سرو آزاد
اگر بیند، قد دلجوی فرخ
(۲) تا دامن کفن، نکشم زیر پای خاک
باور مکن که دست ز دامن بدارمت
(۳) سرو چمان من چرا میل چمن نمی‌کند؟
همدم گل نمی‌شود یاد سمن نمی‌کند؟
(۴) شب‌است و شاهد و شمع و شراب و شیرینی
غنیمت است چنین شب که دوستان بینی

۱۶- کدام گزینه در بردارنده آرایه «انسان‌نگاری» نیست؟

(۱) به کجا چنین شتابان؟ / گون از نسیم پرسید
(۲) ابرها خشک و خیس / هق‌هق گریه خود را خوردند
(۳) آسمان تعطیل است / بادها، بیکارند
(۴) پرستو، نغمه‌خوان با جوجه‌ها جست.

۱۷- همه گزینه‌ها از داشتن آرایه تشخیص بهره‌مندند، به جز:

(۱) جاده نفس‌نفس‌زنان در تب‌وتاب زندگی است.
(۲) پرستوها در گوش نسیم، ترانه‌های عشق می‌سرایند.
(۳) طلوع و غروب، نشانه‌های عظیمی از شکوه الهی هستند.
(۴) کوه‌ها نظاره‌گر پرنندگان خوش‌الحان دشت‌هایند.

۱۸- آرایه جناس در کدام گزینه از نوع «ناقص حرکتی» است؟

(۱) تا چند ز من رمیده باشی
باغیر من آرمیده باشی
(۲) به صحرا، سرود این‌چنین خارکن
که از کندن خار، کس خوار نیست
(۳) پسر را نشاندهند پیران ده
که مهتر بر او نیست، مهرش بده
(۴) با قیامت تا قیامت جاودانی یا حسین
مرد مردان جهانی، پرنشانی یا حسین

۱۹- در کدام گزینه هر سه آرایه ادبی «جناس، مراعات نظیر و تشبیه» به چشم می‌خورد؟

- (۱) بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر
(۲) چرا روشن نباشد بزمِ مستان؟
(۳) مژده ای دل که دگر باد صبا باز آمد
(۴) صبا به لطف بگو آن غزال رعنا را
- دیدی که چگونه گور بهرام گرفت؟
که شمع روی یار، این‌جا چراغ است
هدهد خوش‌خبر از طَرْفِ سبا باز آمد
که سر به کوه و بیابان تو داده‌ای ما را

۲۰- یکی از آرایه‌های مربوط به کدام گزینه نادرست آمده است؟

- (۱) کوه و دریا و درختان همه در تسبیح‌اند
(۲) نگاه خسته من پشت پای تو قدم می‌زد
(۳) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش؟
(۴) خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند
- نه همه مستمعی فهم کند این اسرار (تناسب، تکرار، تضاد)
و رنگم زرد و کم‌رنگ و کرخ مانند گندم شد (تشخیص، واج‌آرایی، تشبیه)
حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار (تناسب، تضاد، تشخیص)
آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار؟ (کنایه، تشبیه، تناسب)

۲۱- در بیت «تویی که بر سر خوبان کشوری چون تاج / سزد اگر همه دلبران دهندت باج» کدام آرایه‌ها به کار رفته است؟

- (۱) تضاد و تشبیه (۲) جناس و تشبیه (۳) جناس و تضاد (۴) تشخیص و کنایه

۲۲- در کدام یک از ابیات زیر مراعات نظیر به چشم می‌خورد؟

- (۱) به نام خداوند جان و خرد
(۲) نیابد بدو نیز اندیشه راه
(۳) ستودن نداند کس او را چو هست
(۴) خداوند نام و خداوند جای
- کزین برتر اندیشه برنگذرد
که او برتر از نام و از جایگاه
میان بندگی را ببايدت بست
خداوند روزی ده رهنمای

۲۳- کدام گزینه نشان‌دهنده آرایه‌های ادبی به‌کاررفته در بیت زیر است؟

- «عقل، حیران شود از خوشه زَرین عنب
(۱) مراعات نظیر، کنایه، نغمه حروف
(۲) تشبیه، واج‌آرایی، کنایه
(۳) مراعات نظیر، تضاد، تشخیص
(۴) تشبیه، مراعات نظیر، تشخیص
- فهم عاجز شود از حَقّه یاقوت انار»

۲۴- در کدام بیت جناس تام به کار نرفته است؟

- (۱) بهرام که گور می‌گرفتی همه عمر
(۲) نیک‌خواها، در آتشم بگذار
(۳) مگر می‌بینی که دد را و دام
(۴) این همه چون سایه تو چون نور باش
- دیدی که چگونه گور بهرام گرفت؟
وین نصیحت مکن که بگذارش
نینداخت جز حرص خوردن به دام
گر همه داری ز همه دور باش

۲۵- در کدام گزینه آرایه ادبی «کنایه» یافت می‌شود؟

- (۱) جوان گرچه شاه دلیران بُود
(۲) نفس و شیطان هر دو یک تن بوده‌اند
(۳) کجا دولت وصلش آرم به دست؟
(۴) جوان گر به دانش بُود بی‌نظیر
- گه چاره محتاج پیران بُود
در دو صورت خویش را بنموده‌اند
که جز باد چیزی ندارم به دست
نیاز آیدش هم به گفتار پیر

۲۶- تکرار چه واج‌هایی در بیت زیر «نغمه حروف» ایجاد کرده است؟

- «زلف او دام است و خالش دانه آن دام و من
بر امید دانه‌ای افتاده‌ام در دام دوست»

- (۱) «ز، س، م» (۲) «ا، و، ز» (۳) «ا، د، م» (۴) «و، د، ن»

۲۷- در کدام گزینه، آرایه‌های «تناسب، تشبیه، جناس و کنایه» به کار رفته است؟

- (۱) بس تجربه کردیم در این دیر مکافات
با دُرْدگشان هر که درافتاد، برافتاد
(۲) دردا که از آن آهوی مشکین سیه‌چشم
چون نافه بسی خون دلم در جگر افتاد
(۳) پیرانه‌سرم عشق جوانی به سر افتاد
وان راز که در دل بنهفتم به در افتاد
(۴) از رهگذر خاک سر کوی شما بود
هر نافه که در دست نسیم سحر افتاد

۲۸- در بیت زیر چند بار آرایهٔ جناس به کار رفته است؟

- «در این حضرت چو مشتاقان نیاز آرند، ناز آرند
که با این درد اگر در بند درمان‌اند، درمانند»
(۱) یک (۲) دو (۳) سه (۴) چهار

۲۹- در ابیات زیر مجموعاً چند بار آرایهٔ «تضاد» به کار رفته است؟

- (الف) خداوند کیوان و گردان سپهر
فروزندهٔ ماه و ناهید و مهر
(ب) توانا بُوَد هر که دانا بُوَد
ز دانش دل پیر، برنا بُوَد
(پ) خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند
آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار؟
(ت) که تواند که دهد میوهٔ الوان از چوب؟
یا که داند که برآرد گل صدبرگ از خار؟
(ث) پاک و بی‌عیب خدایی که به تقدیر عزیز
ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار
(۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) پنج

۳۰- در کدام گزینه تمام آرایه‌های «جناس، تناسب و تشبیه» وجود دارد؟

- (الف) تا کی آخر چو بنفشه سر غفلت در پیش
حیف باشد که تو در خوابی و نرگس بیدار
(ب) خبرت هست که مرغان سحر می‌گویند
آخر ای خفته سر از خواب جهالت بردار؟
(پ) کوه و دریا و درختان همه در تسبیح‌اند
نه همه مستمعی فهم کند این اسرار
(ت) پاک و بی‌عیب خدایی که به تقدیر عزیز
ماه و خورشید مسخر کند و لیل و نهار
(ث) تا قیامت سخن اندر کرم و رحمت او
همه گویند و یکی گفته نیاید ز هزار
(ج) سعدیا راست‌روان گوی سعادت بردند
راستی کن که به منزل نرسد کج‌رفتار
(۱) الف، پ، ث (۲) ب، پ، ت (۳) الف، پ، ج (۴) الف، ب، ج

پاسخ‌نامهٔ تشریحی تمرین‌های تکوینی دانش‌های ادبی (تشبیه، استعاره و ...)

الف

- ۱- «ک» و «م»
- ۲- جان، خرد، اندیشه
- ۳- آماده‌شدن
- ۴- تضاد (پیر و برنا) و واج‌آرایی (تکرار واج‌های «ا»، «ن» و «د») و تناسب (دانا و دانش)
- ۵- نشانه‌ها و مظاهر آفرینش خداوند تعالی
- ۶- جناس ناقص اختلافی
- ۷- مرغان سحر می‌گویند - خواب جهالت

✓ ۱-

✗ ۲-

✓ ۳-

✓ ۴-

✗ ۵- (به طور غیرمستقیم)

✓ ۶- (ماه و خورشید و لیل و نهار: تناسب / لیل و نهار: تضاد / ماه و خورشید: تضاد)

✗ ۷- (جناس ناقص افزایشی)

۱- یکی و هزار: تضاد و تناسب / نغمه حروف: تکرار صامت «ن» و «ر»

۲- میوه، چوب، گل و خار: تناسب / چوب: مجاز از شاخه درخت / گل و خار: تضاد / که اول و که دوم: جناس تام / که اول و که سوم: تکرار

۳- لیل و نهار: تضاد / نهار و بهار: جناس ناقص اختلافی / نغمه حروف: تکرار مصوت «ا»

۴- اندیشه راه نیابد: کنایه از این که فکر و عقل نمی‌تواند درک کند / واج‌آرایی: تکرار صامت «ن»

۵- میان‌بستن: کنایه از آماده‌شدن / هست و بست: جناس ناقص اختلافی / نغمه حروف: تکرار صامت‌های «س» و «ن»

۶- تلمیح به آیه ۱۰۳ سوره انعام: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَ هُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ﴾ (او را هیچ چشمی درک ننماید و او همه دیدگان را می‌بیند) / نغمه حروف: تکرار صامت «ن» و «د»

۷- کیوان، سپهر، ماه، ناهید و مهر: تناسب / واج‌آرایی: تکرار صامت «ن» / ماه و مهر (خورشید): تضاد

پاسخ تشریحی پرسش‌های چهارگزینه‌ای دانش‌های ادبی (تشبیه، استعاره و ...)

۱- **گزینه ۱** در این گزینه واژه یا واژه‌هایی که نشانگر آرایه تشخیص باشد، وجود ندارد.

۲- **گزینه ۴** چهار تشبیه: تو مانند نور هستی، تو مانند سور (میهمانی) هستی، تو مانند دولت منصور (پیروز) هستی، تو مانند مرغ کوه طور هستی.

۳- **گزینه ۲** «ریش در دست دیگری داشتن» کنایه از اختیار کار به دست کسی دادن.

۴- **گزینه ۳** این گزینه فقط تشبیه دارد. در گزینه (۱) مثل آب خوردن (تشبیه و کنایه از آسان و راحت). در گزینه (۲) مثل لشکر شکست‌خورده (تشبیه و کنایه از ناامید و غمگین). در گزینه (۴) فرفره (کنایه از سرعت زیاد)، پیشخدمت مثل فرفره می‌چرخید. (تشبیه)

۵- **گزینه ۴** این که دهر سر کسی را به خاک افکند: تشخیص دارد / کوزه‌گر دهر: اضافه تشبیهی / سر به خاک افکندن: کنایه از، از بین بردن و رخت‌انداختن: کنایه از ماندن و اقامت‌کردن / کوزه‌گر و خاک و سبزو: مراعات نظیر / خم و می و سبزو: مراعات نظیر / سر، رخت و پا: مراعات نظیر

۶- **گزینه ۴** «تیر و کمان» مراعات نظیر دارند.

۷- **گزینه ۱** «شانه و شانه» جناس تام دارند. (شانه اول: نوعی وسیله شانه‌کردن مو / شانه دوم به معنی کتف) / سایر گزینه‌ها جناس ناقص هستند. (پاک و خاک / طوعی و نوعی / می‌سترد و می‌سپرد)

۸- **گزینه ۲** این بیت تشخیص ندارد. در گزینه (۱) خواب جهالت: اضافه تشبیهی / در گزینه (۳) خواب و بیدار: تضاد / در گزینه (۴) گوی سعادت بردن: کنایه از خوشبخت‌شدن

۹- **گزینه ۱** این بیت تلمیح دارد به آیه ۱۰۳ سوره انعام: ﴿لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُ وَ هُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَ﴾ (او را هیچ چشمی درک ننماید و او همه دیدگان را می‌بیند).

- ۱۰- **گزینه ۳** لیل و نهار: تضاد / نهار و بهار: جناس ناقص اختلافی / نغمه حروف: تکرار مصوت «ا» و صامت «د»
گزینه (۱) تضاد ندارد، گزینه (۲) جناس ندارد. / گزینه (۴) تضاد و جناس ندارد.
- ۱۱- **گزینه ۱** «من» مشبه است که از شناسه فعل «بگیریم» به دست می‌آید و حذف شده است.
- ۱۲- **گزینه ۴** در و دیوار وجود: دو اضافه تشبیهی، بر دیوار نقش بُود: تشبیه / نقش و نقش: تکرار، دیوار و دیوار: تکرار / نقش بر دیوار بودن: کنایه از بی‌ارزش بودن / بر و در: جناس ناقص اختلافی
گزینه (۱) تکرار ندارد. / گزینه (۲) تکرار ندارد. / گزینه (۳) تشبیه و کنایه ندارد.
- ۱۳- **گزینه ۳** جناس در گزینه (۱) «چو و تو، سر و در» / در گزینه (۲) خداوند اول (صاحب) و خداوند دوم (پروردگار)، که و به / در گزینه (۴) که و به تکرار صامت‌های «ع، ل، م» نغمه حروف ایجاد کرده است.
- ۱۴- **گزینه ۱**
- ۱۵- **گزینه ۱** در گزینه (۲) صامت «ن» و «ک» در گزینه (۳) صامت‌های «م، ن، چ» و در گزینه (۴) صامت «ش» واج‌آرایی دارند.
- ۱۶- **گزینه ۴** پرسیدن گون، خورده‌شدن هق‌هق گریه به وسیله ابرها و تعطیل‌شدن آسمان و بیکارشدن بادها، نشان‌دهنده آرایه تشخیص یا همان انسان‌انگاری است اما در گزینه (۴) این آرایه ادبی دیده نمی‌شود.
- ۱۷- **گزینه ۳** نفس نفس زدن جاده، سروده‌شدن ترانه عشق به وسیله پرستوها، گوش نسیم و نظاره‌گری کردن کوه‌ها، آرایه تشخیص دارند.
- ۱۸- **گزینه ۳** «مهر و مهر (مهریده)» جناس ناقص حرکتی است. در گزینه (۱) رمیده و آرمیده: جناس ناقص افزایشی / در گزینه (۲) خار و خوار: جناس ناقص افزایشی (یا جناس لفظ) / در گزینه (۴) قیام و قیامت: جناس ناقص افزایشی
- ۱۹- **گزینه ۲** چرا و چراغ: جناس ناقص افزایشی / مراعات نظیر بین شمع، چراغ و روشن / روی یار به شمع تشبیه شده است. / گزینه (۱) و گزینه (۳) تشبیه ندارند. / گزینه (۴) جناس و تشبیه ندارد.
- ۲۰- **گزینه ۱** در این گزینه تضاد به کار نرفته است. / کوه و دریا و درختان: تناسب / همه و همه: تکرار
در گزینه (۲) قدم‌زدن و خسته‌بودن نگاه: تشخیص / نغمه حروف: تکرار واج‌های «ر، ک، و، گ» / رنگ چهره به رنگ گندم تشبیه شده است. / در گزینه (۳) بنفشه و نرگس: تناسب / خواب و بیدار: تضاد / بیداربودن نرگس: تشخیص. در گزینه (۴) سر از خواب جهالت برداشتن: کنایه از آگاه‌شدن / خواب جهالت: اضافه تشبیهی / سحر، خواب، خفته: تناسب
- ۲۱- **گزینه ۲** تاج و باج: جناس ناقص اختلافی / تو به تاج تشبیه شده است.
- ۲۲- **گزینه ۱** «جان، خرد و اندیشه» تناسب یا مراعات نظیر دارند.
- ۲۳- **گزینه ۴** حقه یاقوت انار: دو اضافه تشبیهی / انار و عنب: مراعات نظیر / حیران‌شدن عقل و ناتوان و عاجزشدن فهم: تشخیص
- ۲۴- **گزینه ۴** جناس تام در گزینه (۱) گور (گورخر)، گور (قبر) / در گزینه (۲) بگذار (قرار بده)، بگذار (رها کن) / در گزینه (۳) دام (حیوان)، دام (تله) «باد در دست داشتن» کنایه از «بی‌چیز بودن» است.
- ۲۵- **گزینه ۳**
- ۲۶- **گزینه ۳** تکرار واج‌های «ا، د، م» نغمه حروف ایجاد کرده است.
- ۲۷- **گزینه ۲** آهو، مشکین، چشم و نافه: تناسب / چون نافه: تشبیه / چون و خون: جناس ناقص اختلافی / خون در جگر افتادن: کنایه از ناراحتی بسیار کشیدن
- ۲۸- **گزینه ۳** در این بیت سه بار آرایه جناس به کار رفته است: «نیاز و ناز»، «درد و در» و «درمان‌اند، درمانند»
- ۲۹- **گزینه ۴** پنج بار آرایه تضاد به کار رفته است. تضادها در بیت **ما** ماه و مهر (خورشید) / در بیت **ب** پیر و برنا / در بیت **ت** گل و خار / در بیت **ث** ماه و خورشید، لیل و نهار
- ۳۰- **گزینه ۴** در بیت **الف** «چو و تو» و «سر و در»: جناس؛ بنفشه و نرگس: تناسب؛ چو بنفشه: تشبیه / در بیت **ب** سحر و سر: جناس؛ سحر، خفته و خواب: تناسب؛ خواب جهالت: اضافه تشبیهی / در بیت **ج** «که و به» جناس؛ راست‌روان و راستی: تناسب؛ گوی سعادت: اضافه تشبیهی

درس چهارم: «همنشین» و روان‌خوانی «دریچه‌های شکوفایی»

تاریخ ادبیات

۱- کدام گزینه مناسب‌ترین واژه‌ها برای نقطه‌چین هاست؟

«مولانا ..... محمّد بلخی از شاعران و ..... بزرگ ایران در قرن ..... هجری است. کتاب عظیم مثنوی معنوی با ۲۶۰۰۰ بیت که گنجینه‌ای از ..... است. معروف‌ترین اثر اوست.»

- (۱) کمال‌الدین، عارفان، هشتم، هنر و ادب اسلامی
(۲) جلال‌الدین، عارفان، هفتم، معارف اسلامی
(۳) فخرالدین، نویسندگان، هشتم، اشعار عرفانی
(۴) جلال‌الدین، نویسندگان، هفتم، فلسفه اسلامی

۲- کدام گزینه دربارهٔ گلستان سعدی نادرست است؟

- (۱) نثر گلستان، نثر مسجع است؛ یعنی نثری که گوشهٔ چشمی به شعر دارد.
(۲) سعدی آن را در سال ۶۵۶ هـ ق به نظم و نثر خلق کرده است.
(۳) برخی از باب‌های آن عبارت‌اند از: در عشق و جوانی، در ضعف و پیری، در تأثیر تربیت
(۴) در میان تقلیدکنندگان او نام جامی (صاحب بهارستان) و نظامی (خالق هفت‌پیکر) دیده می‌شود.

۳- عبارت زیر از کدام کتاب و نویسنده است؟

- «هر که با بدان نشیند، اگر نیز طبیعت ایشان در او اثر نکند، به طریقت ایشان متهم گردد.»
«پسر نوح با بدان بنشست   خانانان نبوتش گم شد
سگ اصحاب کهف روزی چند   پی نیکان گرفت و مردم شد»
(۱) منشآت، قائم‌مقام فراهانی   (۲) گلستان، سعدی   (۳) بهارستان، جامی   (۴) پریشان، قالی

۴- کدام گزینه دربارهٔ «هلن کلر» صحیح است؟

- (۱) هلن کلر، دانشمندی انگلیسی است که در نوزده‌ماهگی در اثر بیماری، ناشنوا شد.
(۲) در ده‌سالگی با الفبای ویژهٔ کودکان نابینا آشنا شد و در دوازده‌سالگی تحصیل را آغاز کرد.
(۳) وی پس از پایان تحصیلات دانشگاه، دست به یک رشته سخنرانی، گفتارنویسی و پخش کتاب زد.
(۴) کتاب‌های «داستان زندگی من» و «سه روز برای شنیدن» از آثار اوست.

۵- خالق و اثر در کدام گزینه ناهماهنگ است؟

- (۱) هلن کلر: سه روز برای دیدن
(۲) مولوی: مثنوی معنوی
(۳) مرضیهٔ خوبان‌فرد: داستان زندگی من
(۴) سعدی شیرازی: گلستان

۶- کدام گزینه از تقلیدکنندگان معتبر سعدی محسوب نمی‌شود؟

- (۱) مجد خوافی (صاحب روضهٔ خلد)
(۲) قائم‌مقام فراهانی (صاحب منشآت)
(۳) قالی (صاحب پریشان)
(۴) مرزبان بن رستم (صاحب مرزبان‌نامه)

واژگان

۷- معنای واژه در کدام گزینه درست نوشته نشده است؟

- (۱) خاندان: دودمان / خصال: ویژگی
(۲) عامل: عمل‌کننده / مشورت: رایزنی
(۳) لاف‌زدن: خودستایی‌کردن / پلید: آلوده
(۴) می‌گریز: دوری کن / منظره: چشم‌انداز

۸- معنای چند واژه درست نوشته شده است؟

«موهبت: بخشش / لطافت: نرمی / متقاعدشدن: ایمان آوردن / کمال: صفتهای کامل و بدون عیب / تجسم: تصویر ذهنی از هر چیز / مهیج: مضطرب / قانع: خرسند»

(۱) سه (۲) چهار (۳) پنج (۴) شش

۹- در همه گزینه‌ها واژه «غایب» به یک معنی به کار رفته است، به جز:

- (۱) ای غایب از نظر که شدی همنشین دل
 (۲) ای غایب از نظر به خدا می‌سپارمت
 (۳) تو خود چه لعبتی ای شهسوار شیرین کار
 (۴) با آن که از وی غایبم وز می‌جو حافظ تاییم
 می‌گویمت دعا و ثنا می‌فرستمت
 جانم بسوختی و به دل دوست دارمت
 که در برابر چشمی و غایب از نظری
 در مجلس روحانیان گه‌گاه جامی می‌زنم

۱۰- در کدام گزینه معنای واژه مشخص شده نادرست است؟

- (۱) با بدان کم نشین که صحبت بد
 (۲) پسر نوح با بدان بنشست
 (۳) سگ اصحاب کُهِف روزی چند
 (۴) دیدار یار غایب دانی چه ذوق دارد؟
 گرچه پاکی تو را پلید کند (آلوده)
 خاندان نبوتش گم شد (خانواده)
 پی نیکان گرفت و مردم شد (غار)
 ابری که در بیابان بر تشنه‌ای بارد (استعداد)

۱۱- معنای درست واژه‌های «متعالی، مصاحبت، جامه، خرسند» در کدام گزینه آمده است؟

- (۱) بالابرنده، هم‌صحبتی، پارچه دوخته‌شده، راضی
 (۲) رفیع، هم‌صحبتی، پارچه، نیکوکار
 (۳) بزرگ، دوستی، لباس، قناعت‌کننده
 (۴) بلندمرتبه، همنشینی، لباس، خشنود

۱۲- از میان واژگان زیر چند واژه درست معنا شده‌اند؟

«کنونی: حاضر / منش: خلق‌و‌خو / گریز: چاره / مصائب: بلاها و سختی‌های بزرگ / پیوند: ارتباط / بهره: سود / قابلیت: شایستگی / موهبت: درستکاری»

(۱) شش (۲) پنج (۳) هفت (۴) هشت

معنی و مفهوم

۱۳- از حکایت زیر چه مفهومی برداشت می‌شود؟

«یکی از بزرگان پارسایی را گفت: «چه گویی در حق فلان عابد که دیگران در حق وی به طعنه، سخن‌ها گفته‌اند؟» گفت: «بر ظاهرش عیب نمی‌بینم و در باطنش غیب نمی‌دانم.»

(۱) آشنایی با آداب قضاوت (۲) ناتوانی از درک باطن انسان‌ها (۳) آگاهی‌نداشتن از عالم غیب (۴) توجه به ظاهربین بودن افراد

۱۴- مفهوم حدیث پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم که فرمود: «انسان بر دین و آیین دوست و همنشین خود است» در کدام گزینه نیامده است؟

- (۱) با بدان کم نشین که بد مانی
 (۲) رقم بر خود به نادانی کشیدی
 (۳) مکن با بدآموز هرگز درنگ
 (۴) یا مکن با پیل‌بانان دوستی
 خوپذیر است نفس انسانی
 که نادان را به صحبت برگزیدی
 که انگور گیرد ز انگور رنگ
 یا بنا کن خانه‌ای در خورد پیل

۱۵- عبارت زیر با کدام گزینه قرابت معنایی دارد؟

«هر که با بدان نشیند، اگر نیز طبیعت ایشان در او اثر نکند، به طریقت ایشان متهم گردد.»

- (۱) اگر صد ناپسند آید ز درویش
 (۲) نیکنام از صحبت نیکان شوی
 (۳) با مردم زشت‌نام همراه مباش
 (۴) دشمن دانا، بلندت می‌کند
 رفیقانش یکی از صد ندانند
 همچو از پیغمبر تازی بلال
 کز صحبت دیگران سیاهی خیزد
 بر زمینت می‌زند نادان دوست

۱۶- مفهوم بخش‌های مشخص‌شدهٔ ابیات زیر، در کدام گزینه آمده است؟

با بدان کم نشین که صحبت بد   گرچه پاکی تو را پلید کند
آفتابی بدین بزرگی را   لگه‌ای ابر، ناپدید کند

(۱) اخلاق نیکو، همنشین بد   (۲) اخلاق نیکو، اخلاق بد   (۳) انسان پاک، همنشین بد   (۴) انسان خوب، اخلاق بد

۱۷- کدام گزینه با دیگر گزینه‌ها «قرابت معنایی» ندارد؟

(۱) دشمن دانا که غم جان بُود   بهتر از آن دوست که نادان بُود
(۲) با مردم زشت‌نام همراه میاش   کز صحبت دیگران سیاهی خیزد
(۳) با بدان کم نشین که صحبت بد   گرچه پاکی، تو را پلید کند
(۴) صحبت ابلهان چو دیگِ تهی است   از درون خالی از بُرون سیاهی است

۱۸- کدام گزینه با مصراع «ذوقی چنان ندارد، بی دوست زندگانی» ارتباط معنایی دارد؟

(۱) پایی که برنیارد روزی به سنگ عشقی   گوئیم جان ندارد یا دل نمی‌سیارد
(۲) بی‌حاصل است یارا، اوقات زندگانی   آلا دمی که یاری با همدمی برآرد
(۳) قدر وقت ار نشناسد دل و کاری نکند   بس خجالت که از این حاصل ایام بریم
(۴) از جان طمع بُردن آسان بُود ولیکن   از دوستان جانی، مشکل توان بریدن

۱۹- مفهوم کلی عبارت زیر در کدام گزینه آمده است؟

«هر که با بدان نشیند، اگر نیز طبیعت ایشان در او اثر نکند، به طریقت ایشان متهم گردد».

(۱) همنشین بد داشتن   (۲) تأثیر تربیت بد در انسان

(۳) بدنام شدن انسان در همنشینی با بدان   (۴) آموختن راه و روش همنشینی

۲۰- با توجه به متن کتاب «سه روز برای دیدن»، منظور هلن کلر از جمله «متقاعد شدم که افراد بینا کم می‌بینند» در کدام گزینه آمده است؟

(۱) افراد بینا به جزئیات توجه می‌کنند.   (۲) اشخاص بینا کم‌تر به شگفتی پدیده‌های اطرافشان توجه می‌کنند.

(۳) افراد بینا، دقیق و حساس نیستند.   (۴) اشخاص بینا فاصله‌های کم را نادیده می‌گیرند.

هم‌خانواده، مترادف، متضاد، املا و ...

۲۱- هم‌خانواده در کدام گزینه ناهماهنگ است؟

(۱) نبوت، نبی، انبیا، نبوی

(۳) سیاره، میسر، سیره، سیار

(۲) عقلا، عقول، تعقل، معقول

(۴) مقدس، اقدس، تقدس، قداست

۲۲- از میان واژه‌های زیر، چند واژه از نظر املائی یا رسم‌الخطی نادرست است؟

«خوشحالی و خورسندی، شبکهٔ ارتباطی گسترده، جامع گوسفندان، تاثیرگذاری همنشین، طریقت و روش، زمینه‌های اجتماعی، یار و همدم نیکوخال، اصحاب کهف»

(۱) سه

(۲) چهار

(۳) پنج

(۴) شش

۲۳- در تمام گزینه‌ها واژه‌ها با هم مترادف‌اند، به جز:

(۱) آسایش و راحتی / فعلی و کنونی

(۳) نیکوخال و خوش‌اخلاق / اجتماعی و فردی

(۲) صحبت و همنشینی / منش و کردار

(۴) شیوه و طریقت / پرورش و تربیت

۲۴- در تمام گزینه‌ها واژه‌ها با هم متضادند، به جز:

(۱) خرسندی و نارضایتی / دلسوز و بی‌رحم

(۳) نگرش و دیدگاه / مطمئن و مشکوک

(۲) باتجربه و تازه‌کار / متعدد و منحصربه‌فرد

(۴) رنج و آسایش / حاضر و غایب

۲۵- در کدام گزینه، واژه یا واژه‌هایی وجود دارد که در متن زیر هم‌خانواده ندارد؟

«هر که با بدان نشیند، اگر نیز طبیعت ایشان در او اثر نکند، به طریقت ایشان متهم گردد».

(۱) تهمت، نشستن، مطبوع (۲) اطباع، مؤثر، اتهام (۳) تأثیر، طارق، طبایع (۴) غالباً، طبع، طریق

۲۶- در کدام گزینه، هر دو واژه به کاررفته در بیت‌های زیر مترادف دارند؟

«پسر نوح با بدان بنشست
خانندان نبوتش گم شد
سگ اصحاب کهف روزی چند
پی نیکان گرفت و مردم شد»

(۱) رسالت، خانواده (۲) یاران، آیین (۳) نی، خوبان (۴) دودمان، رفتار

۲۷- در گروه واژگان کدام گزینه غلط املائی کم‌تری وجود دارد؟

(۱) ضمیمه‌های اجتماعی، گمراه‌شدن، عامل ویرانگری، شکل‌گیری شخصیت متعالی
(۲) زنده‌گی موفق، صفای درون، سنگین‌ترین مسائب، اهمیت و ارزش
(۳) شوق و اشتیاق، نغمه‌های موسیقی، موحبت‌های متعدد الهی
(۴) اعتنا و توجه، مایع تأشف انسان، دیدنی و خشایند و مهتج

۲۸- رابطه دو واژه در کدام گزینه متفاوت است؟

(۱) قدردان و ناسپاس (۲) نرم و لطیف (۳) احتمالاً و حتماً (۴) کمال و نقصان

۲۹- رابطه واژگان کدام گزینه مانند الگوی زیر است؟

«خدمات و خدمت»، «لبریز و آکنده»، «آسایش و رنج»
(۱) تجسم و جسم، مصاحبت و همنشینی، باتجربه و تازه‌کار
(۲) مشتاق و شوق، آسیب و صدمه، آشکار و نمایان
(۳) عوامل و عامل، پاک و پلید، غایب و پنهان
(۴) اصحاب و صاحب، مقدس و مطهر، حرکت و سکون

دانش‌های ادبی

۳۰- کدام آرایه ادبی در بیت زیر وجود ندارد؟

«دیدار یار غایب دانی چه ذوق دارد؟ ابری که در بیابان بر تشنه‌ای ببارد»

(۱) تشبیه و تشخیص (۲) جناس و تشبیه (۳) نغمه حروف، جناس (۴) تناسب، نغمه حروف

۳۱- آرایه‌های «جناس، نغمه حروف، تلمیح و تضاد» به ترتیب در کدام‌یک از بیت‌های زیر دیده می‌شود؟

الف) تا توانی می‌گریز از یار بد یار بد بدتر بُود از مار بد
ب) مار بد تنها تو را بر جان زند یار بد، بر جان و بر ایمان زند
پ) با بدان کم‌نشین که صحبت بد گرچه پاکی تو را پلید کند
ت) پسر نوح با بدان بنشست خانندان نبوتش گم شد

(۱) الف، ب، پ، ت (۲) الف، پ، ت، ب (۳) ب، الف، پ، ت (۴) ب، الف، ت، پ

۳۲- با توجه به بیت زیر «وجه شبه» کدام است؟

«دیدار یار غایب دانی چه ذوق دارد؟ ابری که در بیابان بر تشنه‌ای ببارد»

(۱) بارش باران (۲) لذت‌بخش بودن (۳) غایب‌بودن (۴) دیدار دوباره

۳۳- کدام گزینه بیانگر آرایه‌های ادبی عبارت زیر است؟

«چه بسیارند کسانی که لاف دوستی می‌زنند اما در حقیقت، گرگ‌هایی در جامه گوسفندان هستند».

(۱) تشخیص و تناسب (۲) تکرار و تشخیص (۳) کنایه و تشبیه (۴) تلمیح و تشبیه

۳۴- کدام آرایه ادبی در متن زیر بیشتر از یک بار به کار رفته است؟

«به تجربه ثابت شده است که انسان، تحت تأثیر رفتار و کردار دوست قرار می‌گیرد و رفیق بد، عامل ویرانگری و یار و همدم نیکوخصال، باعث شکل‌گیری و پرورش شخصیت متعالی انسان است.»

- (۱) تکرار (۲) تشبیه (۳) مراعات نظیر (۴) جناس

۳۵- کدام گزینه نشان‌دهنده آرایه‌های ادبی به کار رفته در عبارت زیر است؟

«گاهی قلبم با شوق، فریاد می‌زند و می‌خواهد تمام چیزها را ببیند. شاید انسان برای چیزی که دارد، کم‌قدردانی می‌کند و مشتاق چیزی است که ندارد.»

- (۱) تضاد و تشخیص (۲) تلمیح و تناسب (۳) تضاد و کنایه (۴) تشبیه و جناس

نقش دستوری، ساختمان واژه، صفت و ...

۳۶- با توجه به عبارت زیر کدام گزینه نادرست است؟

- «انسان بی‌دوست، همواره غمگین است. به بیان دیگر تنهایی یکی از دشوارترین مصائب است.»
 (۱) «دشوارترین» صفت عالی و وابسته پیشین است.
 (۲) «تنهایی» نقش نهادی دارد.
 (۳) «بی‌دوست» صفت بیانی و وابسته پسین اسم است.
 (۴) «همواره» نقش نهادی دارد.

۳۷- نقش دستوری واژه‌های مشخص شده در کدام گزینه نادرست است؟

- (۱) دیدار یار غایب دانی چه ذوق دارد؟ ابری که در بیابان بر تشنه‌ای بیبارد (مسند)
 (۲) تا توانی می‌گریز از یار بد یار بد، بدتر بود از مار بد (فعل امر)
 (۳) مار بد تنها تو را بر جان زند یار بد، بر جان و بر ایمان زند (قید)
 (۴) با بدان کم نشین که صحبت بد گرچه پاکی، تو را پلید کند (مسند)

۳۸- نوع «را» در کدام گزینه با دیگر گزینه‌ها تفاوت دارد؟

- (۱) با بدان کم نشین که صحبت بد گرچه پاکی، تو را پلید کند
 (۲) به چشم حقیقت به خود در نگر تو را تا در آینه زنگار نیست
 (۳) همنشین تو از تو به باید تا تو را عقل و دین بیفزاید
 (۴) مار بد تنها تو را بر جان زند یار بد بر جان و بر ایمان زند

۳۹- با توجه به عبارت زیر کدام واژه هسته گروه اسمی محسوب نمی‌شود؟

«تنها یک ناشنوا، قدر شنیدن را می‌داند و یک نابینا، موهبت‌های متعددی را که در بینایی، نهفته است، درک می‌کند؛ به‌ویژه، این یافته‌ها برای کسانی به کار می‌رود که در بزرگسالی بینایی و شنوایی خود را از دست داده‌اند.»

- (۱) ناشنوا (۲) یافته (۳) شنیدن (۴) بزرگسالی

۴۰- در کدام گزینه صفت برتر و برترین، هر دو به عنوان وابسته اسم به کار رفته است؟

- (۱) انسان بی‌دوست همواره غمگین است؛ به بیان دیگر تنهایی یکی از سنگین‌ترین مصائب است.
 (۲) افرادی که شبکه ارتباطی گسترده دارند، در برابر دشواری‌های زندگی موفق‌ترند.
 (۳) دوستی و پیوند با دیگران، از اصلی‌ترین و مهم‌ترین نیازهای انسان است.
 (۴) همنشینی با دوست خوب، مهم‌ترین عامل برای انجام درست‌تر کارهای نیک است.

۴۱- نقش دستوری واژه‌های مشخص شده عبارت زیر در کدام گزینه آمده است؟

«من احتمالاً حساس و دقیق بودم که به چنین پاسخی اعتنا نکردم، تا این که مدت‌ها پیش، متقاعد شدم که افراد بینا کم می‌بینند.»

- (۱) قید، مفعول، مسند، صفت (۲) مسند، متمم، مسند، صفت (۳) قید، متمم، مسند، صفت (۴) مسند، متمم، قید، مضاف‌الیه

۴۲- ساختار واژه در کدام گزینه متفاوت است؟

- (۱) همدلی (۲) همنشینی (۳) همراهی (۴) هم‌زبانی

۴۳- در عبارت زیر چند وابسته پیشین اسم دیده می‌شود؟

«دوستی و پیوند با دیگران از مهم‌ترین نیازهای انسان است. مصاحبت با یک دوست خوب و شکیبا همچون ورزش نسیم دل‌انگیزی است که احساس آرامش و سبکی و صفای درون را در ما زنده می‌سازد.»

- (۱) دو (۲) سه (۳) چهار (۴) پنج

پرش‌های ترکیبی و گوناگون

۴۴- کدام گزینه درباره عبارت زیر نادرست است؟

«برای من فرش پرپشت و سرسبز چمن یا برگ‌های سوزنی درخت کاج، خوشایندتر از هر چیز است.»

- (۱) فرش پرپشت و سرسبز چمن: تشبیه
(۲) برگ‌های سوزنی درخت کاج: سه ترکیب است.
(۳) خوشایندتر: مسند
(۴) فرش پرپشت و سرسبز چمن: متمم

۴۵- همه گزینه‌ها درباره عبارت زیر صحیح است، به جز:

«قلب و ذهنم پر از تصاویر افراد و اشیاست. چشمانم چیزهای بی‌اهمیت را نادیده می‌گیرد.»

- (۱) عبارت سه «نهاد» دارد.
(۲) «نادیده‌گرفتن» کنایه از توجه‌نکردن
(۳) «پر» نقش «مسند» دارد.
(۴) جمله اول دو ترکیب اضافی دارد.

پاسخ‌نامه تشریحی

- ۱- گزینه ۲ جلال‌الدین، عارفان، هفتم، معارف اسلامی
- ۲- گزینه ۴ نظامی، شاعر قرن ششم است. وی تقریباً یک قرن پیش از سعدی می‌زیسته، بنابراین از تقلیدکنندگان او نیست.
- ۳- گزینه ۲ گلستان، سعدی - سایر گزینه‌ها کتاب‌هایی هستند که به تقلید از گلستان سعدی نگاشته شده‌اند.
- ۴- گزینه ۳ هلن کلر. دانشمندی آمریکایی بود که در اثر بیماری. شنوایی و بینایی خود را از دست داد. وی در هفت‌سالگی تحصیل را آغاز کرد. کتاب‌های «داستان زندگی من» و «سه روز برای دیدن» از آثار اوست.
- ۵- گزینه ۳ «داستان زندگی من» اثر هلن کلر است.
- ۶- گزینه ۴ «مرزبان بن رستم» از تقلیدکنندگان سعدی محسوب نمی‌شود.
- ۷- گزینه ۱ خصال یعنی ویژگی‌ها نه ویژگی.
- ۸- گزینه ۳ معنای واژه‌های نادرست: متقاعدشدن: قبول کردن، پذیرفتن / مهیج: هیجان‌آور، برانگیزنده
- ۹- گزینه ۴ «غایب» در این گزینه در معنای «دور» به کار رفته است، در حالی که در سایر گزینه‌ها به معنی «پنهان» است.
- ۱۰- گزینه ۴ ذوق: شوق، اشتیاق
- ۱۱- گزینه ۴ متعالی: بلندمرتبه؛ مصاحبت: همنشینی؛ جامه: لباس؛ خرسند: خشنود
- ۱۲- گزینه ۱ معنای واژه‌های نادرست ← گریز: فرار (گریز: چاره) / موهبت: بخشش. دهش
- ۱۳- گزینه ۲ از حکایت مفهوم «ناتوانی از درک باطن انسان‌ها» برداشت می‌شود.
- ۱۴- گزینه ۲ به غیر از این گزینه، سایر گزینه‌ها به تأثیر همنشینی بر خلق‌وخوی انسان اشاره دارند.
- ۱۵- گزینه ۳ عبارت سؤال و این گزینه هر دو بر این نکته تأکید دارند که همنشینی با افراد بدنام، حتی اگر در خلق‌وخوی انسان تأثیر نگذارد، باعث بدنامی او می‌شود.

- ۱۶- گزینه ۳ با توجه به بیت اول، منظور از آفتاب «انسان پاک» و منظور از لکه‌ای ابر «همنشین بد» است.
- ۱۷- گزینه ۱ تمام گزینه‌ها به‌جز گزینه (۱)، انسان را از دوستی با افراد بدنام و بد برحذر می‌دارد.
- ۱۸- گزینه ۲ هم مصراع سؤال و هم بیت گزینه (۲) بر این نکته تأکید دارند که زندگی بدون دوست، لذت‌بخش نیست.
- ۱۹- گزینه ۳ مفهوم کلی عبارت سؤال به این نکته اشاره دارد که همنشینی با انسان‌های بد هرچند در خلق و خوی انسان تأثیر نگذارد اما باعث بدنام‌شدن انسان می‌شود.
- ۲۰- گزینه ۲ اشخاص بینا کم‌تر به شگفتی پدیده‌های اطرافشان توجه می‌کنند.
- ۲۱- گزینه ۳ «میشتر» از ریشه «ی س ر» است اما سایر واژه‌های گزینه از ریشه «س ی ر» هستند.
- ۲۲- گزینه ۲ واژه‌های نادرست «خورسندی، جامع، تأثیرگزاری و نیکوخسال» و صحیح آن‌ها «خرسندی، جامه، تأثیرگذاری و نیکوخال» است.
- ۲۳- گزینه ۳ «اجتماعی و فردی» متضادند.
- ۲۴- گزینه ۳ «نگرش و دیدگاه» مترادف‌اند.
- ۲۵- گزینه ۴ واژه «غالباً» در متن سؤال هم‌خانواده ندارد. / واژه «نشیند» با واژه «نشستن»، واژه «طبیعت» با واژه‌های «مطبوع، اطباع، طبایع و طبع»، واژه «اثر» با واژه‌های «مؤثر و تأثیر»، واژه «طریقت» با واژه‌های «طارق و طریق» و واژه «متهم» با واژه‌های «تهمت و آتهام» هم‌خانواده‌اند.
- ۲۶- گزینه ۱ «رسالت» با «نبوت» و «خانواده» با «خاندان» مترادف‌اند. / در سایر گزینه‌ها فقط یک واژه در متن مترادف دارد: یاران = اصحاب، خوبان = نیکان، دودمان = خاندان
- ۲۷- گزینه ۱ در این گزینه تنها «ضمینه» غلط املائی است، در حالی که در سایر گزینه‌ها دو غلط املائی دیده می‌شود؛ در گزینه (۲) زنده‌گی و مسائب، در گزینه (۳) نغمه و موحبت و در گزینه (۴) مایع و خشایند غلط‌های املائی‌اند؛ شکل صحیح واژه‌های غلط: زمینه، زندگی، مصائب، نغمه، موهبت، مایه، خوشایند
- ۲۸- گزینه ۲ دو واژه «نرم و لطیف» مترادف‌اند، اما سایر واژه‌ها دویه‌دو متضادند.
- ۲۹- گزینه ۴ «اصحاب و صاحب» مانند «خدمات و خدمت» هم هم‌خانواده و هم جمع و مفردند. / «مقدس و مطهر» مانند «لبریز و آکنده» مترادف‌اند. / «حرکت و سکون» مانند «آسایش و رنج» متضادند.
- ۳۰- گزینه ۱ در بیت سؤال، تشخیص وجود ندارد. / دیدار یار غایب مانند بارش ابر است: تشبیه / در و بر: جناس ناقص اختلافی / ابر، بیابان، تشنه و ببارد: تناسب / نغمه حروف: تکرار واج‌های «ا، ر، ب، ی»
- ۳۱- گزینه ۲ بیت الف) نغمه حروف: تکرار صامت‌های «ر، ب، د»، / جناس: یار و مار
بیت ب) نغمه حروف: تکرار صامت‌های «ب، ر، ن»، / جناس: مار و یار
بیت پ) تضاد: پاک و پلید / نغمه حروف: تکرار صامت «ب»
- بیت ت) تلمیح به داستان حضرت نوح علیه السلام و پسرش و ... / نغمه حروف: تکرار صامت «ن»
- ۳۲- گزینه ۲ وجه شبه لذت‌بخش بودن است.
دیدار یار غایب	مانند	بارش ابر	لذت‌بخش	است.
مشبه	ادوات	مشبه‌به	وجه شبه	
	تشبیه		(لذت‌بخش بودن)	
- ۳۳- گزینه ۳ کسانی که لاف دوستی می‌زنند مانند گرگ‌ها هستند: تشبیه / لاف‌زدن: کنایه از ادعای باطل کردن / گرگ در جامعه گوسفندان بودن: کنایه از ظاهر فریبنده داشتن
- ۳۴- گزینه ۳ در متن سؤال دو بار آرایه تناسب یا مراعات نظیر به کار رفته است: (۱) رفتار و کردار؛ (۲) دوست، رفیق، یار و همدم / یک بار هم آرایه تکرار به کار رفته است: انسان.
- ۳۵- گزینه ۱ دارد و ندارد: تضاد / فریادزدن، خواستن و دیدن قلب: تشخیص

- ۳۶- گزینه ۴ «همواره» نقش قیدی دارد.
- ۳۷- گزینه ۴ «صحبت» نقش نهادی دارد. در گزینه (۱) ابری مسند است؛ می‌توان جمله را این‌گونه بیان کرد که دیدار یار غایب ابری است که در بیابان بر تشنه‌ای می‌بارد.
- ۳۸- گزینه ۱ «را» در این گزینه «را»ی مفعول است. / در سایر گزینه‌ها «را» از نوع فک اضافه (گسست اضافه) است؛ یعنی «را»یی که بین مضاف و مضاف‌الیه فاصله ایجاد می‌کند. / در گزینه (۲) تو را تا در آیینۀ ← تا در آیینۀ تو / در گزینه (۳) تو را عقل و دین ← عقل و دین تو / در گزینه (۴) تو را بر جان ← بر جان تو
- ۳۹- گزینه ۳ «شنیدن» وابستهٔ پسین اسم (مضاف‌الیه) است و واژهٔ «قدر» هسته محسوب می‌شود.
- ۴۰- گزینه ۴ در این گزینه مهم‌ترین «صفت برترین» و وابستهٔ پیشین اسم «عامل» است و درست‌تر «صفت برتر» و وابستهٔ پسین اسم «انجام» است. / در گزینه (۱) «سنگین‌ترین» صفت برترین و وابستهٔ پیشین اسم است. / در گزینه (۲) «موفق‌تر» صفت برتر و هسته «مسند» است. / در گزینه (۳) «اصلی‌ترین» و مهم‌ترین «صفت برترین» و وابستهٔ پیشین اسم‌اند.
- ۴۱- گزینه ۳ احتمالاً: قید، پاسخی: متمم، متقاعد: مسند، بینا: صفت بیانی
- ۴۲- گزینه ۲ در ساختار واژهٔ «همنشینی» برخلاف سایر گزینه‌ها «بن مضارع» نشین از مصدر نشستن به کار رفته است.
- ۴۳- گزینه ۱ وابسته‌های پیشین اسم: «مهم‌ترین و یک»
- ۴۴- گزینه ۴ فرش: نهاد / پرپشت و سرسبز: صفت بیانی / چمن: مضاف‌الیه
- ۴۵- گزینه ۴ جملهٔ اول چهار ترکیب اضافی دارد: قلب من، ذهن من، تصاویر افراد، تصاویر اشیا / نهادهای عبارت: قلب، ذهن، چشمان